

MARIJAN PEKLJAJ:
HEBREJSKO-SLOVENSKI IN
ARAMEJSKO-SLOVENSKI SLOVAR
STARE ZAVEZE

Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije, 2004; 238 str.; Cena: 4.500 SIT
 Recenzija

HEBREJŠČINA ni samo jezik, za katerega so privrženci trijezičniške herezi-je trdili, da je to ob grščini in latinščini eden izmed (edinih) treh jezikov, v katerih se sme častiti Boga, marveč je to dejansko jezik, ki je – bolj posredno kot neposredno sicer – zahodni kulturi vtisnil izjemen pečat. Hkrati je vsaj s sociolingvističnega vidika izjemno zanimiva njegova zgodovina. Sorazmerno zgodaj – že nekako v 3. stoletju pred Kr., potem ko so bila v njem ustvarjena vrhunska literarna besedila – je izgubil iz vsakdanje rabe, iz katere ga je izrinila sorodna aramejščina (na njegovem nekdanjem govornem območju se je za nameček kmalu zelo udomačila grščina), in se več kot dva tisoč let ohranjal zgolj kot bogoslužni jezik Judov. V 20. stoletju je nato hebrejščina doživela nepričakovano renesanso, ko je od mrtvih vstala najprej v literaturi (najbolj znani hebrejsko pišoči avtor tega obdobja je bil z Nobelovo nagrado nagrajeni Šmuel Agnon) in nato – kar je še veliko bolj nenavadno – kot uradni in vse bolj tudi pogovorni jezik nove izraelske države, ki je danes materni jezik za že več kot 70 odstotkov prebivalcev Izraela. Takšen prepород pravzaprav nima resničnih vzporednic, saj je denimo v primeru irščine, kjer so bila izhodišča podobna, soroden poskus v veliki meri propadel. Resnici na ljubo je kajpak potrebno povedati, da ivrit (nova hebrejščina) sicer korenini v stari hebrejščini, da pa se od nje v marsičem tudi razlikuje.

Seveda je hebrejski jezik predvsem jezik največjega dela svetopisemske Stare zaveze (1e manjši, novejši del je bil napisan v aramejščini, ki naj bi bila po pisanju zgodnjekrščanskega škofa Papija iz Hierapole hkrati izvorni jezik prve različice novozaveznega Matejevega evangelija, medtem ko najmlajših starozaveznih besedil, spisanih v grščini, Judje ne prištevajo med kanonske knjige). Zaradi mesta v Svetem pismu je hebrejščina slednjič pustila sledi v večini evropskih jezikov, nenazadnje v slovenščini. Iz nje neposredno izvira-jočih besed je resda malo, toliko bolj pa odmeva v različnih svetopisemskih besednih zvezah in v osebnih imenih, med katerimi jih je v naši kulturi svetopisemskega in hebrejskega izvora še zmeraj znaten delež. Navsezadnje ne gre pozabiti, da je hebrejščina posodila ne samo vrsto besed, marveč tudi svojo kvadratno pisavo dvema jezikoma evropskih Judov (v največji meri žrtvama holokavsta) – romanskemu latinu Sefardov (nekdaj razširjenemu na Balkanu) in germanskemu jidišu Aške-nazov.

Spričo vsega povedanega je izid sploh prvega hebrejskega slovarja pri nas več kot le omembe vreden. Še posebej, ker je v Sloveniji možnosti za seznanjanje s tem jezikom, zlasti, kar zadeva instituci-onalne poti, prej malo kot veliko. Celo do literature o njem ni prav lahko priti. Od slovarjev sta v naših knjigarnah namreč občasno na voljo le oba Langenscheidtova (svetopisemske in moderne hebrejščine), med jezikovnimi priročniki pa se da dobiti učbenik svetopisemske hebrejščine iz priljubljene zbirke *Teach yourself*. S tem je bera hkrati že pri koncu.

Kakor je torej pohvalno, da je slovar sploh izšel – za njegovo izdajo je, podobno kot za izdajo slovarja novozavez-

ne grščine, poskrbela Svetopisemska družba Slovenije – si vse pohvale že v začetku zasluži tudi njegov sestavljavac Marijan Peklaj. Povedati je namreč treba, da mu je ob upoštevanju tujih zgle- dov (glavni naj bi bil španski izpod peresa Pedra Ortiza) uspelo pripraviti bralcu izjemno prijazen priročnik. Ker je, kot sam piše v predgovoru, v prvi vrsti namenjen začetnikom, je vsem geslom dodana latinična transkripcija. Le-ta je v primerjavi s strogo znanstveno še nekoliko poenostavljena. Druga pomembna odlika slovarja je navajanje mesta naglasa; seveda le takrat, kadar beseda ni naglašena na (za hebrejščino in aramejščino) značilnem zadnjem zlogu. Po mojem mnenju obe navedeni potezi precej širita krog morebitnih uporabnikov slovarja.

Kar zadeva v knjigi zajeti besedni zaklad, je sestavljavac upošteval celotno besedišče hebrejskega in (znatno manjšega) aramejskega dela Stare zaveze. Pohvalno je, da so zajete tudi besede, ki se v Stari zavezi pojavijo zgolj enkrat, in da je v takšnih primerih dosledno navedeno natančno mesto. Sestavljavac se je po mojem mnenju pravilno odločil tudi, ko je pred vrati slovarja pustil vrsto manj značilnih in redko se pojavljajočih (osebnih in zemljepisnih) lastnih imen, ki v prenekaterem slovarju svetopisemske hebrejščine zavzemajo kar dve petini vseh gesel. Povedano seveda ne pomeni, da bi v slovarju manjkalo katero od pomembnejših svetopisemskih imen, ki so prešla v skupno dediščino judovsko-krščanskega sveta. Posebno poglavje predstavljajo številna poimenovanja rastlin in živali, ki jih pogosto ni mogoče zanesljivo identificirati (na kar nas slovar dosledno opozarja). Sestavljavac se je potrudil in tovrstna gesla –

kjer se je kajpak dalo – opremil z latinskimi poimenovanji vrst.

Glede na to, da ob hebrejskem slovarju prinaša tudi aramejsko svetopisemsko besedišče, bi bilo morda boljše, ko bi bil ta – resda precej manjši – del pregledneje ločen od hebrejskega. Vendar po drugi strani to ne bi imelo pravega smisla, saj sta si jezika zelo podobna in se nenazadnje včasih pojavljata celo v eni in isti svetopisemski knjigi.

Več pripomb bi imel o »neslovarskem« delu slovarja. Najprej zbode v oči dejstvo, da je na začetku knjige tabelarično prikazano le prečrkovanje soglasnikov, medtem ko je transkripcija vokalizacij ostala zunaj, kar je škoda, ne glede na to, da prvotna hebrejščina dejansko ni poznala znakov za samoglasnike in so vokalizacije v sodobnih izdajah svetopisemskega besedila šele veliko poznejšega datuma (nekje iz 9. stoletja). Omenjeno zagato sicer v veliki meri razrešujejo transkripcije ob geslih. Skromna, nemara preskromna so tudi slovnična pomagala ob posameznih geslih, še zlasti z ozirom na dejstvo, da v slovenščini še nimamo slovnice svetopisemske hebrejščine. Avtor se je hkrati v celoti odrekel kakršnim koli slovničnim dodatkom na začetku ali ob koncu slovarja, čeprav bi vsaj kratka predstavitev glagolskega sistema in glagolskih oblik nedvomno povečala uporabnost slovarja.

Vendar navedene opazke ne morejo skaliti izjemno pozitivnega vtisa, ki ga naredi Peklajev slovar. Želeti bi seveda bilo, da bi mu v kratkem sledil izid podobno priročne in uporabne hebrejske (in aramejske) slovnice, kakršno imajo naši sosedje Hrvatje denimo že dve desetletji. Še bolj razveseljivo pa bi bilo, če bi izid tega temeljnega pripomočka za študij hebrejščine spodbudil tudi razmah uk-

varjanja s tem za našo kulturo ključnim jezikom v institucionalnih okvirjih, kjer je na tem polju doslej – s častno izjemo Teološke fakultete (čeprav je

celo tam študij hebrejščine pretežno potisnjen v neobvezni del) – zevala precejšnja praznina.

Aleš Maver

M. ŠAŠEL KOS,
Lapidarij Narodnega muzeja Slovenije. Rimski spomeniki. Vodnik.
Narodni muzej Slovenije, Ljubljana
2004. 114 str.

Poljudni vodnik po lapidariju Narodnega muzeja v Ljubljani, ki ob ptujskem in celjskem predstavlja eno izmed treh največjih zbirk antičnih epigrafskih spomenikov pri nas, smo pogrešali že kar nekaj časa. Spomeniki so namreč v muzej prihajali že od same ustanovitve leta 1821, a še nikoli niso bili popisani v poljudni knjižni obliki. Že leta 1997 je avtorica izdala obsežno monografijo z naslovom *Lapidarij Narodnega muzeja Slovenije / The Roman Inscriptions in the National Museum of Slovenia* (uvod je dvojezičen, katalog napisov je le v angleškem jeziku), kjer obravnava spomenike po najstrožjih kriterijih epigrafske stroke (fotografija, viri, obsežen komentar). Delo je namenjeno predvsem strokovni javnosti, zato je za običajnega bralca velikokrat prezahtevno in preobsežno. Avtorica je zato že ob izidu omenjenega dela napovedala vodnik, ki naj bi nagovoril laične obiskovalce hrama muz ter ljubitelje antične zgodovine. Ker je knjižica namenjena njim, je primerno omejena po obsegu, vezana v mehko vezavo, sicer pa lično oblikovana in priročnega formata. Avtorica piše v prijetno berljivem tonu poljudnih bes-

edil, obenem pa ohranja visok znanstveni nivo, po čemer se delo nedvomno odlikuje.

Knjigo lahko vsebinsko razdelimo na dva velika dela; na muzejskega, ki predstavi epigrafiko na Slovenskem, zgodovino lapidarija, postavitve spomenikov in antično zgodovino emonskega prostora; drugi del pa vsebuje latinska besedila spomenikov in slovenske prevode napisov v lapidariju Narodnega muzeja Slovenije.

V predgovoru nas avtorica na kratko seznanja z zgodovino Emone, ki je imela status kolonije (*colonia Iulia Emona*) že od cesarja Avgusta naprej. Tu izvedemo tudi, da je bilo na Vrhniki (*Nauportus*), ki je bila naselbina keltskih Tavriskov, pomembno pristanišče in emporij. Obe naselbini se omenjata v znameniti legendi o Argonavtih, sta pa ohranjeni tudi v grških in latinskih zgodovinskih virih (Emona: Ptolemej, Geografija 2, 14, 5; Plinij St. NH 3, 128; Herodijan, Zgodovina po Marku Avreliju 8, 1, 1 – 8, 2, 6; H. A. – vita Max. 31, 3; Zosim, Nova zgodovina 5, 29, 1-3).

V prvem poglavju z naslovom Lapidarij Narodnega muzeja na pragu 3. tisočletja definiciji lapidarija sledi splošna delitev epigrafskih spomenikov. Rimske kamnite spomenike z napisi lahko razvrstimo na več skupin: nagrobniki, oltarji – votivni spomeniki, počastilni - namenjeni zaslužnim osebam, cesarski, gradbeni napisi in milj-